

ВПЛИВ СЕНСОРНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ НА ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК У ДІТЕЙ РАНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗАТРИМКОЮ МОВЛЕННЄВОГО РОЗВИТКУ

Пенцак Вікторія Володимирівна,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
кафедра спеціальної та інклюзивної освіти
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимири Гнатюка
viktoriapenzak0309@gmail.com

Науковий керівник:
Медвідь Лілія Олександрівна,
асистент кафедри спеціальної та інклюзивної освіти
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка

Розвиток комунікативної компетентності дітей із затримкою мовленнєвого розвитку залишається важливим напрямком сучасної педагогіки, логопедичної практики та корекційно-розвивального супроводу осіб з особливими освітніми потребами (ООП). Значимість цієї теми пов'язана з тим, що раннє оволодіння мовними моделями та соціальними навичками визначає подальшу здатність дитини до адаптації в освітньому середовищі, її соціальну взаємодію, рівень успішності навчання та загальний розвиток.

Сучасна інклюзивна освіта орієнтована на формування умов, які гарантують однакові можливості до навчальної діяльності для всіх дітей, а також на підтримку розвитку комунікативного потенціалу дітей із затримкою мовлення. Науковці України, зокрема Л. Стахова та Н. Пахомова, підкреслюють, що порушення сенсорної інтеграції можуть виступати однією з провідних причин затримки мовлення, а своєчасне впровадження сенсорної стимуляції сприяє істотному підвищенню ефективності комунікативного процесу та забезпечує гармонійний соціально-емоційний розвиток [1].

Сенсорна інтеграція визначається як процес обробки мозком сигналів від різних сенсорних систем та формування узгоджених поведінкових реакцій. У дітей, котрі мають затримку мовленнєвого розвитку ці процеси часто порушені, що проявляється у труднощах сприйняття звукових сигналів, нерівномірній моторній активності, нестійкій концентрації уваги та емоційній лабільності. Сенсорна стимуляція в цьому контексті виступає ключовим засобом формування передумов для розвитку мовних навичок, стабілізації уваги, підвищення рівня психофізіологічної готовності до навчання та корекційно-розвивальної діяльності в інклюзивному середовищі [2].

Практичне застосування сенсорної інтеграції передбачає комплекс вправ, що стимулюють різні сенсорні канали: зоровий, слуховий, тактильний, вестибулярний та пропріоцептивний. Ці вправи не лише активізують артикуляційний апарат і фонематичний слух, а й сприяють розвитку здатності розпізнавати соціальні сигнали, утримувати контакт і взаємодіяти з іншими дітьми та дорослими. Заняття проводяться у формі інтерактивних ігор, де сенсорні вправи поєднуються з мовленнєвими та соціально-комунікативними завданнями. Таке поєднання дозволяє дітям засвоювати нові мовні форми та застосовувати їх у природних ситуаціях спілкування, що підвищує ефективність соціальної адаптації [3].

Особливе значення має систематичне планування та структуризація занять. Корекційна робота включає оцінку сенсорного профілю кожної дитини, визначення її сильних сторін і труднощів, а також адаптацію навчальних матеріалів до індивідуальних особливостей. Науково обґрунтовані напрямки організації сенсорної інтеграції можна окреслити так:

- вправи на тактильне сприйняття: маніпуляції з різними текстурами, робота з піском, водою, крупами, пластиліном;
- слухові вправи: диференціація звуків, відтворення словесних моделей, імітація ритмів та мелодій;
- вестибулярні та пропріоцептивні вправи: балансування, рухи на м'ячах, обертальні та нахилів вправи, ходьба по нерівній поверхні;
- інтеграція сенсорної стимуляції з мовними та соціальними завданнями: рольові ігри, сюжетні вправи, завдання у парах та групах;
- залучення батьків до домашньої практики для підтримки послідовності та ефективності корекційного процесу.

Застосування сенсорної інтеграції у педагогічній практиці інклюзивних закладів демонструє суттєве підвищення ефективності комунікації, формування соціальної поведінки та емоційного контролю. У наукових публікаціях відзначається, що діти, які беруть участь у систематичних програмах сенсорної стимуляції, демонструють кращу здатність підтримувати контакт, реагувати на вербальні та невербальні сигнали, ініціювати спілкування та ефективно брати участь у групових завданнях [4].

Суттєвим компонентом є індивідуальний підхід до організації навчання, що передбачає ґрунтовне оцінювання сенсорного та мовленнєвого профілю, визначення сильних сторін та труднощів, а також адаптацію завдань і навчальних матеріалів. Інтеграція сенсорної стимуляції з мовленнєвими вправами та соціально-комунікативними завданнями створює оптимальні умови для ефективного засвоєння комунікативних моделей та їх використання у реальних життєвих ситуаціях.

Сенсорна інтеграція також забезпечує психофізіологічну підготовку до навчальної діяльності, стабілізуючи увагу та моторику, підвищуючи готовність до сприйняття й обробки інформації. Це сприяє покращенню якості взаємодії дитини з педагогом і однолітками, зменшенню рівня

тривожності та розвитку самостійності в навчанні, що особливо актуально в інклюзивних групах та при корекційно-розвивальному супроводі дітей із затримкою мовлення.

Міждисциплінарна співпраця педагогів, логопедів, психологів та сім'ї є ключовою для успішного впровадження сенсорної інтеграції. Спільна робота дозволяє оцінювати прогрес, коригувати план занять, впроваджувати нові методики та забезпечувати ефективне використання сенсорних вправ у домашніх умовах. Подібна педагогічна стратегія забезпечує формування навичок ефективного спілкування, соціальної компетентності та емоційної регуляції.

Одним із ключових напрямів сенсорної інтеграції є підтримка емоційного та соціального розвитку дітей. Через різноманітні сенсорні переживання дитина вчиться усвідомлювати власні відчуття, контролювати емоції та реагувати на зміни у навколишньому середовищі. Сенсорне стимулювання сприяє формуванню здатності до концентрації та саморегуляції, зменшує рівень тривожності та допомагає більш упевнено адаптуватися до змінених умов. Додатково групові сенсорні активності створюють умови для розвитку комунікації, оскільки діти навчаються контактувати та взаємодіяти один з одним, обмінюватися емоціями та співпрацювати у групі [5]. Через активне сенсорне сприйняття формується основа для емпатії та розуміння поведінки інших, що особливо важливо для раннього віку та для дітей, що мають особливості розвитку та потребують підтримки у навчанні.

Систематичне використання таких вправ дозволяє підвищити ефективність комунікації та соціальної взаємодії, покращує засвоєння мовних форм і сприяє розвитку когнітивних та емоційних навичок. Таким чином, сенсорна інтеграція виступає комплексним інструментом розвитку комунікативної діяльності у дітей із труднощами мовленнєвого розвитку, одночасно забезпечуючи формування мовного потенціалу, соціальної взаємодії, емоційної регуляції, стабілізацію уваги та моторики. Це відповідає сучасним вимогам інклюзивної освіти та державної політики стосовно організації навчання на засадах рівних можливостей для всіх учасників освітньої взаємодії. Ефективна реалізація цього підходу вимагає системної та міждисциплінарної роботи педагогів, логопедів, психологів і сім'ї, планування та індивідуалізації завдань, а також інтеграції сенсорних ігор у навчальну діяльність та домашнє середовище.

Список використаних джерел:

1. Стахова Л., Мороз Л. Застосування елементів сенсорної інтеграції в логопедичній роботі з дітьми дошкільного віку. *Acta pedagogica Volyniensis*. 2021. Вип. 4. С. 152 – 154. DOI: <https://doi.org/10.32782/apv/2021.4.23>
2. Яковлева Т. М. Взаємозв'язок рухового та сенсорного розвитку у вихованні дітей раннього віку в умовах закладу дошкільної освіти.

Сучасні проблеми логопедії та реабілітації : матеріали X Всеукр. заоч. наук.-практ. конф., м. Суми, 18 лист. 2021 р. С. 196 – 198.

3. Рібцун Ю. В. Психомовленнєвий розвиток дітей раннього віку: теорія і практика. Дошкільне виховання. 2024. №1. С. 3 – 9.

4. Божкова Ю. О. Активізація мовлення дітей дошкільного віку із затримкою мовленнєвого розвитку при використанні методу сенсорної інтеграції. Синергетичний потенціал міждисциплінарного підходу у супроводі осіб з особливими освітніми потребами : збірник матеріалів Всеукраїнського круглого столу, м. Харків, 20 лист. 2025 р. / Харків. нац. пед. ун-т. Харків, 2025. С. 17 – 22.

5. Трофименко В. Розвиток зв'язного мовлення у дітей з інтелектуальними порушеннями легкого ступеню засобами сенсорної інтеграції. Особлива дитина: навчання і виховання. 2023. 111(3). С. 131–150.